

Використання математичної формули дотримання вимог принципу пропорційності

Броніслав Тоцький

аспірант,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна

У сучасному світі категорії більшості наук перестали бути ізольованими одна від одної та стали все більше проникати та інтегруватися. Філософія є системою знань, від якої пішли більшість сучасних наук. Однак, після сильного розділення в теоретичному плані далі пішов невідворотній процес-інтеграція, при чому у таких сферах, які ще сто років тому вважалися такими, що не можуть перетинатися.

Таким прикладом є принцип пропорційності (сумірності, співрозмірності), який є тим універсальним механізмом, який забезпечує узгодженість різних показників в одній площині. Найчастіше пропорційність використовується у точних науках таких як фізика та математика. В той же час, деякі механізми переходять з точних наук до суспільних. Сумірність, яка відображала співвідношення точних величин, стала частиною правової науки, в якій співвідносить неабсолютні величини-приватні і публічні інтереси.

Метою даного дослідження є виявлення можливості використання математичної формули дотримання вимог принципу пропорційності.

Розглянемо погляди науковців щодо питання принципу пропорційності.

Так, Погребняк С. визначає принцип пропорційності (розмірності) як основоположний принцип права, спрямований на забезпечення у правовому регулюванні балансу інтересів [3, 192]. Головна суть цього принципу полягає у розумному співвідношенні мети державного впливу засобам їх досягнення при забезпеченні балансу приватних і публічних інтересів [3, 193].

Д. Дедов наголошує, що принцип пропорційності виходить з того, що основні права можуть бути обмежені тільки тією мірою, в якій це необхідно для досягнення публічних цілей (захисту публічних інтересів) [2, 64].

М. Савчин зазначає, що пропорційність визначає співмірність між здійсненням фундаментального права та необхідністю його обмеженням, саме він забезпечує обґрунтований і легітимний характер обмежень прав людини [4, 281].

Таким чином, більшість науковців приходять до висновку, що механізм реалізації принципу пропорційності має базуватися на співвідношенні. Однак, враховуючи, що співмірність прийшла у юриспруденцію із точних наук, то, варто спробувати застосування математичних механізмів до визначення того, чи був принцип пропорційності дотриманий чи ні.

Як ми вже неодноразово зазначали, варто виділити наступні складові принципу розмірності:

- дотримання вимог правової визначеності;
- наявність легітимної мети;

- пропорційність *stricto sensu* (необхідність у демократичному суспільстві).

Враховуючи, що критеріїв дотримання даної вимоги є три, тому кожний ми приймемо за умовну 1 (одиницю).

Принцип правової визначеності ставить вимогу про те, що будь-яке обмеження прав людини має бути передбачене конкретним правовим актом, який оприлюднений та введений в дію належним чином, механізм дії якого передбачуваний, а наслідки виконання/порушення є очевидними.

У разі повного дотримання критеріїв принципу правової визначеності, за його дотримання можна присвоїти індекс 1. Однак, у разі часткової невідповідності критеріям принципу правової визначеності (обмеження прав передбачено не у тій формі, що має бути, відповідальність не є очевидною, критерії притягнення до відповідальності виписані не чітко тощо), то може бути застосований понижуючий коефіцієнт, механізм дії якого ми запропонуємо у подальших дослідженнях.

Наявність легітимної мети у обмеженнях прав людини є тим обов'язковим критерієм, без якого не можуть обмеження здійснюватися взагалі. З легітимною метою дуже просто в плані формулювання математичного моделювання: вона або є, або її немає.

Цілі, які можуть виправдати обмеження прав, мають бути засновані на тих цінностях, на яких побудоване суспільство в конституційній демократії [1, 145].

Легітимна мета не завжди має бути чітко визначена законодавчо. Така мета може бути не вираженою, а виходити з духу закону та засад демократії та верховенства права.

Питання легітимної мети не стосується меж та доцільності самих обмежень прав людини. Фактично, легітимна мета слугує механізмом, завдяки якому держава визначається, чи можуть на підставі такої мети обмежуватися права.

Тому, ми могли б запропонувати у даному аспекті також понижуючий коефіцієнт, однак не будемо цього робити з конкретних причин, що будуть висвітлені пізніше.

У зв'язку із цим, у разі наявності будь-якої легітимної мети обмеження прав людини будемо презумувати застосування індексу 1 у формулі розрахунку пропорційності обмежень.

Критерій **пропорційності *stricto sensu* (необхідності у демократичному суспільстві)** є найскладнішим в даній формулі, а тому і найбільш дискусійним. При визначенні дотримання цієї локальної співмірності має якраз братися до уваги результат, який досягається в контексті досягнення поставленої раніше легітимної мети.

Перш за все, треба визначитися, чи був досягнутий конкретний результат, тобто чи та конкретна легітимна мета викристалізувалася у реальний наслідок. Якщо ж справжнього ефекту не досягнуто, тоді варто дивитися, чи міг законодавець та особа, яка здійснює правозастосування, передбачити можливість відсутності реального результату.

В подальшому підлягає аналізу питання, чи були вчинені заходи мінімально

обмежувальними зі всіх альтернативних варіантів розвитку подій. У випадку, коли результат досягнуто мінімально обмежуючим заходом, то можна вважати, що індекс необхідності складе 1. У випадку недосягнення поставленої мети із застосування найгіршої із альтернатив, що вочевидь коефіцієнт буде складати 0.

Таким чином, ми думаємо отримати три критерія, які будуть індексуватися від нуля до одного. У такому випадку, ці перехідні мають бути перемножені, що математично буде мати наступний вигляд при дотриманні принципу пропорційності (P):

$$P = C \times LA \times N$$

де-С-виконання принципу визначеності ($0 \leq C \leq 1$);

LA-наявність легітимної мети ($LA \neq 1$);

N-необхідність у демократичному суспільстві ($0 \leq N \leq 1$)

У такому випадку, якщо фінальне число буде 1, то обмеження буде пропорційним, у випадку 0-непропорційним, Однак, у випадку результату більше 0 та менше 1, відповідь не буде очевидною. Тому, вважаємо за доцільне застосувати коефіцієнт округлення до 0, якщо результат $P < 0,5$, у випадку якщо результат буде $P \geq 0,5$, то відповідно округлимо його до 1, відповідно до якого буде визначатися пропорційність/непропорційність обмежень.

Таким чином, вважаємо, що попередньо виявлена можливість використання математичної формули дотримання вимог принципу пропорційності.

Ключові слова: принцип пропорційності; математична формула; критерії.

Список використаних джерел

1. Van der Schyff G. *Limitation of Rights: a Study of the European Convention and the South African Bill of Rights*. Nijmegen, 2005. 369 p.
2. Дедов Д. И. *Юридический метод: научное эссе*. Москва: Волтерс Клувер, 2008. 160 с.
3. Погребняк С. П. *Основоположні принципи права (змістовна характеристика): Монографія*. Харків: Право, 2008. 240 с.
4. Савчин М. В. *Конституційне право України: підручник*. Київ: Правова єдність, 2009. 1008 с.